

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย ปัญหาและข้อ เสนอแนะ

แรงงานเด็กเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม การใช้แรงงานเด็กเป็นสิ่งที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม การใช้แรงงานเด็กก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสีย ถ้ารัฐไม่กำหนดมาตรการขึ้นมาคุ้มครองเด็กเหล่านี้ หรือกำหนดมาตรการเอาไว้มันแต่มาตรการนั้นไม่เหมาะสม ผลเสียก็จะเกิดขึ้นกับตัวเด็ก เพราะเหตุว่านายจ้างจะอาศัยฐานะทางเศรษฐกิจที่ได้เปรียบทำการเอาเปรียบแรงงานเด็ก แต่ถ้าได้กำหนดมาตรการที่เหมาะสมและเอาใจใส่ดูแลให้นายจ้างปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว การใช้แรงงานเด็กก็จะเกิดผลดีต่อตัวเด็ก เพราะเด็กสามารถที่จะทำงานประเภทที่กฎหมายอนุญาตให้ทำได้และได้รับการพักผ่อนอย่างเพียงพอ สภาพร่างกายของเด็กก็จะไม่ชำรุดทรุดโทรมก่อนวัยอันสมควร

หลักการในเรื่องการให้ความคุ้มครองแรงงานเด็กนี้ ถึงแม้ว่าเป้าหมายสูงสุดขององค์การแรงงานระหว่างประเทศต้องการจะไม่ให้มีการใช้แรงงานเด็กเลยก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้เพราะสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่าง ๆ ในปัจจุบันก็ยังบังคับให้ต้องมีการใช้แรงงานเด็กอยู่ เนื่องจากว่าปัญหาแรงงานเด็กเกิดขึ้นจากความยากจนของครอบครัว ทำให้เด็กต้องมาทำงานเพื่อแบ่งเบาภาระของครอบครัวอีกทั้งยังเป็น การเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย ดังนั้น ปัญหาในการใช้แรงงานเด็กจึงเป็นปัญหาลูกโซ่ที่เกี่ยวพันกันหลายประการ เช่น ปัญหาทางด้านกฎหมาย ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย เป็นต้น การที่จะแก้ไขปัญหานี้ลุล่วงไปจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งฝ่ายรัฐบาลและเอกชน ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาในการใช้แรงงานเด็กได้มีข้อ เสนอแนะพร้อมทั้งเหตุผล เพื่อเป็นแนวทางต่อไป ดังนี้

ก. การกำหนดอายุขั้นต่ำ

การที่ประเทศไทยกำหนดอายุขั้นต่ำในการใช้แรงงานเด็กเอาไว้ ๑๒ ปี ทำให้นายจ้างสามารถที่จะเอารัดเอาเปรียบเด็กได้โดยง่าย เพราะสภาพร่างกายของเด็กยังเล็กและอ่อนแอ เด็กที่ใช้แรงงานจึงมีความเคอะพและเกรงกลัวนายจ้างซึ่งเป็นผู้ใหญ่ เมื่อนายจ้างใช้ให้เด็กทำงานเด็กก็ต้องทำตามคำสั่งของนายจ้าง อีกทั้งเด็กไม่สามารถที่จะอ้างสิทธิต่าง ๆ ขึ้นมาได้ ทำให้เด็กต้องเสียเปรียบนายจ้างอยู่ตลอดเวลาอันเป็นช่องทางที่ทำให้นายจ้างใช้แรงงานเด็กอย่างไม่เป็นธรรมและผิดกฎหมาย นอกจากนี้แล้วการกำหนดอายุขั้นต่ำในการใช้แรงงานเด็กยังขัดกับการศึกษาภาคบังคับ โดยกฎหมายได้กำหนดให้เด็กที่มีอายุระหว่าง ๗-๑๔ ปีหรือ ๘-๑๕ ปี ทุกคนอยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องเข้ารับการศึกษภาคบังคับ การที่กฎหมายได้อนุญาตให้เด็กเข้ามาทำงานได้ตั้งแต่อายุ ๑๒ ปี เท่ากับว่าเป็นการไม่ให้ความสำคัญของการศึกษาเลย ทั้งที่เด็กในวัยนี้กำลังอยู่ในวัยที่จะต้องศึกษาเล่าเรียนเพื่อพัฒนาสติปัญญา และร่างกายให้มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต

จากการสำรวจความคิดเห็นปรากฏว่า เด็กส่วนมากต้องการที่จะมาทำงานเมื่ออายุ ๑๕ ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กพอที่จะมีความรู้สึกรับผิดชอบและสภาพของร่างกายเหมาะสมที่จะทำงานบางประเภทได้แล้ว อีกทั้งเด็กมีโอกาที่จะเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาตอนปลายอีกด้วย

ผู้เขียนเห็นว่า การกำหนดอายุขั้นต่ำในการใช้แรงงานเด็กนั้นกฎหมายควรที่จะห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเด็ดขาด เพราะเหตุว่า

๑. จะได้เป็นการถนอมแรงงานเด็กเอาไว้มิให้เด็กต้องมาทำงานก่อนวัยอันสมควรและจะทำให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจให้ดียิ่งขึ้น
๒. เป็นการสอดคล้องกับระบบการศึกษาภาคบังคับ เพราะพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๓ กำหนดให้เด็กที่มีอายุระหว่าง ๗-๑๔ ปีหรือ ๘-๑๕ ปี อยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องเข้ารับการศึกษภาคบังคับ
๓. เป็นการยกระดับมาตรฐานขั้นต่ำของการคุ้มครองแรงงานเด็กให้เทียบเท่ามาตรฐานสากล

๔. ประเทศไทยยังไม่เคยมีการแก้ไขอายุขั้นต่ำในการใช้แรงงานเด็กเลย นับตั้งแต่มีพระราชบัญญัติแรงงาน พ.ศ. ๒๔๘๘ ที่เป็นกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กฉบับแรกจนถึงปัจจุบันนี้เป็นระยะเวลา ๒๕ ปีแล้ว

๕. เด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี อยู่ในวัยที่จะได้รับการศึกษาและพัฒนาร่างกายสติปัญญาและจิตใจ ถ้าเด็กในวัยนี้มาทำงานบางประเภทแล้วจะทำให้ร่างกายของเด็กทรุดโทรมกลายเป็นแรงงานไร้ฝีมือ ก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมส่วนรวม

ข. ข้อยกเว้นที่นายจ้างอาจจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดให้ทำงานได้

ถ้าจะแก้ไขกฎหมายโดยกำหนดห้ามมิให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมอย่างเด็ดขาดแล้ว กฎหมายอาจจะอนุญาตให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปีทำงานได้บางประเภทและงานที่อนุญาตให้ทำนั้นจะต้องไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพร่างกายและการเจริญเติบโตของเด็ก ทั้งนี้เนื่องจากว่าประเทศไทยยังกระจายการศึกษาภาคบังคับออกไปได้ยังไม่ทั่วถึง จึงให้เด็กที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อจนจบการศึกษาภาคบังคับ หรือเด็กที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับก่อนกำหนดอายุแล้ว แต่ไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อ จะได้มีโอกาสที่จะมาทำงานเพื่อหารายได้มาเลี้ยงตัวและครอบครัว อนึ่งในการที่จะให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานได้ในบางประเภทนี้ กฎหมายก็ต้องกำหนดระยะเวลาการทำงานของเด็กเอาไว้เป็นกรณีพิเศษด้วย โดยให้ทำงานได้ไม่เกินวันละ ๗ ชั่วโมง หรือสัปดาห์ละ ๔๒ ชั่วโมง (ถ้าทำงาน ๖ วัน ทำงานต่อ ๑ สัปดาห์) โดยรวมทั้งเวลาเรียนด้วย

ผู้ร่างก็กำหนดเอาไว้ในลักษณะเช่นนี้ กล่าวคือ กฎหมายมาตรฐานแรงงานได้บัญญัติห้ามมิให้นายจ้างรับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เป็นลูกจ้าง แต่นายจ้างอาจจ้างเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไป ให้ทำงานประเภทต่อไปนี้ก็ได้คืองานเกษตรกรรม เลี้ยงสัตว์ การเงิน ภาพยนตร์ การสื่อสารและการศึกษา เป็นต้น ซึ่งเป็นงานที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและการเจริญเติบโตของเด็กและมีใช่เป็นงานที่ทำในเวลาเรียน โดยได้รับอนุญาตจากกระทรวงแรงงานแล้ว โดยกฎหมายอนุญาตให้ทำได้ไม่เกินวันละ ๗ ชั่วโมง หรือ ๔๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยรวมทั้งเวลาเรียนด้วย

ค. การกำหนดประเภทของงานที่อนุญาตให้เด็กทำได้

นอกจากประเทศต่าง ๆ จะได้กำหนดอายุขั้นต่ำ ในการใช้แรงงานเด็กเอาไว้แล้ว ก็ไม่ใช่ว่าจะให้เด็กทำงานได้ทุกประเภท เหมือนผู้ใหญ่ กฎหมายยังต้องกำหนดให้เด็กทำงานได้เฉพาะบางประเภทเท่านั้น จนกว่าอายุจะล่วงเลยไปกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้จึงจะสามารถทำงานได้ทุกประเภท ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดกลุ่มเด็กเอาไว้ ๒ กลุ่ม โดยกลุ่มแรก กฎหมายกำหนดประเภทของงานที่เด็กสามารถทำได้ และกลุ่มที่สองกฎหมายกำหนดประเภทของงานที่ห้ามมิให้เด็กทำกล่าวคือ

๑. ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยได้กำหนดงานที่นายจ้างสามารถรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี ขึ้นไปแต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี เป็นลูกจ้างได้ ซึ่งได้แก่ งานรับใช้ในงานพาณิชยกรรม เว้นแต่งานรับใช้ในสถานจำหน่ายและเสพสุรา งานส่งหนังสือพิมพ์ งานรับใช้เกี่ยวกับกีฬา งานเก็บจำหน่าย รับประทานดอกไม้ ผลไม้ เครื่องชำ เครื่องดื่มที่ไม่มีอัลกอฮอล์หรืองานยก แบก หาบ หาม ทูนหรือลากของที่มีน้ำหนักไม่เกิน ๑๐ กิโลกรัม

จะเห็นได้ว่าประเภทของงานที่ประกาศกระทรวงมหาดไทย ฉบับนี้อนุญาตให้เด็กทำได้นั้น กำหนดไว้เหมาะสมดีแล้ว แต่มีปัญหาเฉพาะงานรับใช้เกี่ยวกับการกีฬา เพราะกีฬาบางประเภทได้มีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ถ้าเด็กไปทำงานในสถานที่แข่งขันกีฬาประเภทเหล่านี้ อาจจะทำให้เด็กได้รับตัวอย่างที่ไม่ดี ซึ่งจะเป็นผลเสียต่อตัวเด็กได้ เช่น เด็กที่ทำงานรับใช้อยู่ตามสนามมวยและสนามกีฬาแข่งม้า เป็นต้น โดยเฉพาะกีฬาแข่งม้า เป็นกีฬาที่เป็นอันตรายและเสี่ยงต่อชีวิตของจ็อกกี้ขี่ม้ามาก และนายจ้าง (เจ้าของคอกม้า) มักจะใช้เด็กเป็นจ็อกกี้ขี่ม้าแข่งเพราะสภาพร่างกายของเด็กเหมาะสมที่จะทำงานประเภทนี้ เนื่องจากตัวเล็กและน้ำหนักเบา ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีการระบุประเภทของกีฬาที่ห้ามมิให้เด็กเข้าไปทำงานเอาไว้ด้วย เช่น กีฬามวยและกีฬาแข่งม้า เป็นต้น

๒. ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ได้ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปี ทำงานทำความสะอาด เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน งานที่ต้องทำไต่ดินหรือไต่หน้า งานผลิตหรือขนส่งวัตถุเคมีอันตราย วัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด หรือวัตถุไวไฟ และงานที่เกี่ยวกับกัมมันตภาพรังสี

ญี่ปุ่นได้ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทำงานทำความสะอาด สะอาดหยอดน้ำมัน ตรวจสอบ หรือซ่อม ส่วนที่เป็นอันตรายของเครื่องจักร เครื่องยนต์ ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน งานติดตั้งหรือเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ในเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ ขณะที่เครื่องนั้นกำลังทำงาน งานเดินเครื่องปั้นจั่นด้วยกำลังตนเอง และงานที่จะต้องทำไต่ดิน นอกจากนี้แล้วญี่ปุ่นยังได้ห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทำงานเกี่ยวกับวัตถุที่เป็นอันตราย วัตถุมีพิษ วัตถุระเบิด วัตถุไวไฟ ในบริเวณที่มีฝุ่นละอองฟุ้งกระจาย บริเวณที่มีก๊าซพิษ หรือรังสีฟุ้งกระจาย บริเวณที่มีอุณหภูมิและความกดดันสูง และบริเวณที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัย สุขภาพและสวัสดิการของเด็ก สิ่งโคปรัดห้ามให้เด็กหรือผู้เยาว์ทำงานในเรือโดยสาร งานที่ทำกับเครื่องจักร งานที่ทำเกี่ยวกับเครื่องจักร งานที่ทำเกี่ยวกับเครื่องจักรไฟฟ้าและงานไต่ดิน

จะเห็นได้ว่าประเภทของงานที่ห้ามทำส่วนใหญ่ของต่างประเทศก็คล้ายคลึงกับของไทย แต่มีงานบางประเภทที่ญี่ปุ่นให้ความคุ้มครองมากกว่า เช่น งานหยอดน้ำมัน งานตรวจสอบ หรือซ่อม ส่วนที่เป็นอันตรายของเครื่องจักร เครื่องยนต์ ขณะที่เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์กำลังทำงาน งานติดตั้งหรือเคลื่อนย้ายอุปกรณ์ในเครื่องจักรหรือเครื่องยนต์ ขณะที่เครื่องนั้นกำลังทำงาน งานที่ต้องทำในบริเวณที่มีฝุ่นละอองฟุ้งกระจาย บริเวณที่มีก๊าซพิษหรือรังสีฟุ้งกระจายและบริเวณที่มีอุณหภูมิและความกดดันสูง ดังนั้น ประกาศกระทรวงมหาดไทยควรจะเพิ่มเติมงานที่ห้ามมิให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำในประเภทดังกล่าว เพราะว่า เป็นงานที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายของเด็ก ไม่เหมาะสมที่จะให้เด็กมารับผิดชอบการทำงานประเภทเหล่านี้ นอกจากนี้แล้วควรที่จะกำหนดห้ามมิให้เด็กทำงานนั่งร้านในการก่อสร้างและงานคุมปั้นจั่นด้วย เพราะว่า เป็นงานที่ไม่เหมาะสมกับสภาพร่างกายของเด็กที่จะให้เด็กต้องไปทำงานดังกล่าว ซึ่งอาจจะ เป็นอันตรายสำหรับเด็ก

ง. การกำหนดระยะเวลาในการทำงานของเด็ก

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยไม่ได้กำหนดเวลาการทำงานของเด็กเอาไว้ โดยเฉพาะ ดังนั้นจึงต้องนำบทบัญญัติ เรื่องกำหนดเวลาทำงานปกติที่ใช้คุ้มครองแรงงานโดยทั่วไป มาใช้บังคับกับเด็กด้วย เวลาการทำงานของเด็กจึงเท่ากับผู้ใหญ่ กล่าวคืองานอุตสาหกรรมไม่เกิน สิบห้าชั่วโมง (๕ ชั่วโมงต่อวัน ถ้าทำงาน ๖ วัน ทำงานใน ๑ สัปดาห์) งานขนส่งไม่เกินวันละ ๔ ชั่วโมง งานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือร่างกายของลูกจ้างไม่เกิน สิบห้าชั่วโมง (๗ ชั่วโมงต่อวัน ถ้าทำงาน ๖ วัน ทำงานใน ๑ สัปดาห์) และงานพาณิชยกรรม

หรืองานอื่นไม่เกินสัปดาห์ละ ๔๔ ชั่วโมง (๔ ชั่วโมงต่อวันถ้าทำงาน ๖ วัน ทำงานใน ๑ สัปดาห์)

ญี่ปุ่นได้กำหนดห้ามมิให้ลูกจ้างทำงานเกินวันละ ๘ ชั่วโมง หรือไม่เกินสัปดาห์ละ ๔๘ ชั่วโมง โดยรวมทั้งเวลาหยุดพักด้วย และเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี ขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ที่กฎหมายอนุญาตให้ทำงานได้บางประเภทนั้น ทำงานได้วันละ ๗ ชั่วโมง หรือ ๔๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ โดยรวมทั้งเวลาเรียนด้วย กล่าวคือได้รวมเวลาเรียนเอาไว้ในระยะเวลาการทำงานของเด็กในแต่ละวันด้วย เกาหลีใต้ได้ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างที่มีอายุตั้งแต่ ๑๓ ปี แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปี ทำงานเกินกว่า ๗ ชั่วโมงต่อวัน หรือ ๔๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ได้กำหนดเวลาในการทำงานเอาไว้แตกต่างกัน โดยคำนึงถึงอายุของลูกจ้างเป็นประการสำคัญ

จากการสำรวจความคิดเห็น ปรากฏว่าลูกจ้างเด็กส่วนใหญ่ต้องการที่จะทำงานวันละ ๖ ชั่วโมง และลูกจ้างอีกส่วนหนึ่งต้องการที่จะทำงานวันละ ๗ ชั่วโมง เพื่อเด็กจะได้มีเวลาพักผ่อนร่างกายอย่างเพียงพอ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรที่จะกำหนดเวลาการทำงานของเด็กเอาไว้โดยเฉพาะและน้อยกว่าเวลาการทำงานของผู้ใหญ่ด้วย เพราะเหตุว่าเด็กยังมีร่างกายที่ไม่สมบูรณ์แข็งแรงเท่ากับผู้ใหญ่ ถ้าเด็กตรากตรำกับการทำงานมากเกินไปจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพและร่างกายของเด็ก จึงควรที่จะกำหนดเวลาการทำงานให้น้อยกว่าเพื่อที่เด็กจะได้มีเวลาพักผ่อนอย่างพอเพียง โดยกำหนดเด็กเอาไว้ ๒ กลุ่ม และกลุ่มที่มีอายุน้อยที่สุดก็ควรที่จะกำหนดชั่วโมงการทำงานน้อยที่สุด กล่าวคือ

๑. เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี ขึ้นไปยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานไม่เกินวันละ ๗ ชั่วโมงหรือ ๔๒ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (๖ วันทำงาน)

๒. เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปี ทำงานไม่เกินวันละ ๘ ชั่วโมงหรือ ๔๘ ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (๖ วันทำงาน)

จ. เวลาที่ห้ามเด็กทำงาน

ประกาศกระทรวงมหาดไทยได้ห้ามมิให้นายจ้างให้เด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึง ๐๖.๐๐ นาฬิกา เนื่องจากว่าสภาพ

ร่างกายของเด็กไม่แข็งแรงเท่ากับผู้ใหญ่และช่วงระยะเวลานี้เป็นเวลาสำหรับพักผ่อนไม่ควรที่จะให้เด็กต้องมาตรากตรำกับการทำงานในเวลากลางคืน อันจะทำให้เด็กมีร่างกายชำรุดทรุดโทรม ซึ่งประกาศกระทรวงมหาดไทยก็กำหนดเวลาที่ห้ามเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เอาไว้เหมาะสมดีแล้ว

ญี่ปุ่นได้กำหนดเวลาที่ห้ามเด็กทำงานเอาไว้ ๒ กลุ่มคือ ห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ทำงานในระหว่างเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึง ๐๕.๐๐ นาฬิกา เว้นแต่ลูกจ้างชายที่มีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไปทำงานที่มีลักษณะเป็นกะ และห้ามมิให้นายจ้างให้ลูกจ้างเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๒ ปี แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานในระหว่างเวลา ๒๐.๐๐ นาฬิกาถึง ๐๕.๐๐ นาฬิกา แต่ถ้าวรณมนตรีว่าการกระทรวงแรงงานเห็นว่ามีความจำเป็นอาจเปลี่ยนแปลงเวลาที่ห้ามทำงานก็ได้

ผู้เขียนเห็นว่าประกาศกระทรวงมหาดไทยไม่ได้ห้ามลูกจ้างที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปีขึ้นไป แต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำงานในเวลากลางคืน แต่กลับห้ามเฉพาะประเภทของงานที่ห้ามลูกจ้างในวัยนี้ทำ ทั้งที่ในวัยนี้แม้ว่าจะพ้นสภาพจากการเป็นเด็กมาแล้วก็ตาม แต่สภาพร่างกายตลอดจนความรับผิดชอบก็ยังไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ จึงควรที่จะได้รับการพักผ่อนมากกว่าที่จะต้องมาทำงานในเวลากลางคืน ดังนั้นเมื่อกฎหมายได้กำหนดงานบางประเภทที่ห้ามลูกจ้างในวัยนี้ทำแล้วก็ควรที่จะห้ามลูกจ้างในวัยนี้ทำงานในเวลากลางคืนด้วย โดยกำหนดช่วงอายุของเด็กเอาไว้ ๒ กลุ่มเหมือนกับกฎหมายมาตรฐานแรงงานของญี่ปุ่น สำหรับระยะเวลาที่ห้ามลูกจ้างที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไปแต่ยังไม่ถึง ๑๕ ปี ทำนั้นควรที่จะกำหนดระยะเวลาเอาไว้ระหว่างเวลา ๒๓.๐๐ นาฬิกาถึง ๐๕.๐๐ นาฬิกา โดยยกเว้นให้ลูกจ้างชายที่มีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปีขึ้นไป ทำงานในระยะเวลาดังกล่าวได้ ถ้างานนั้นมีลักษณะเป็นกะ ทั้งนี้เนื่องจากว่างานบางประเภทนายจ้างได้กำหนดเวลาการทำงานเอาไว้เป็นกะ เช่น โรงงานทอผ้า เป็นต้น ซึ่งนายจ้างได้กำหนดเวลาทำงานเอาไว้ใน ๑ วัน มี ๓ กะ ๑ ละ ๘ ชั่วโมง โดยผู้เขียนเห็นว่าลูกจ้างชายที่มีอายุตั้งแต่ ๑๖ ปี ควรที่จะทำงานที่มีลักษณะเป็นกะได้ เพราะสภาพร่างกายแข็งแรงที่จะทำงานกะ เวลากลางคืนได้ เนื่องจากว่าเวลากลางวันได้รับการพักผ่อนไม่ต้องทำงานแต่จะทำงานเฉพาะ เวลากลางคืน

จ. บทลงโทษ

ตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๐๓ ได้กำหนดบทลงโทษนายจ้างผู้กระทำการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของประกาศกระทรวงมหาดไทย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ และยังกำหนดให้คณะกรรมการซึ่งประกอบ

ด้วยอธิบดีกรมแรงงาน อธิบดีกรมตำรวจหรือผู้แทน และอธิบดีกรมอัยการหรือผู้แทน มีอำนาจทำการเปรียบเทียบได้

กฎหมายมาตรฐานแรงงานของญี่ปุ่นและ เกาหลีใต้ได้กำหนดโทษผู้กระทำการฝ่าฝืนการใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายเอาไว้โดยแยกประเภทของโทษ โดยพิจารณาถึงความร้ายแรงของการกระทำของนายจ้าง และโทษที่กำหนดเอาไว้หนักกว่าของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายไทยไม่ว่านายจ้างจะทำผิดข้อห้ามข้อใดข้อหนึ่งตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ในส่วนของการคุ้มครองแรงงานเด็ก นายจ้างก็จะได้รับโทษตามข้อ ๘ แห่งประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๐๓ กล่าวคือต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และเมื่อนายจ้างยินยอมให้เปรียบเทียบปรับตามมติของคณะกรรมการเปรียบเทียบแล้ว ก็จะมีผลทำให้อำนาจฟ้องคดีอาญาล้นสุดลง เมื่อพิจารณาบทกำหนดโทษตามประกาศของคณะปฏิวัติแล้ว จะเห็นได้ว่าโทษไม่เหมาะสมกับความผิดของนายจ้างเพราะเหตุว่ากฎหมายน่าที่จะให้ความคุ้มครองบุคคลที่อ่อนแอในสังคมให้มากที่สุด และยังคงควรที่จะป้องกันสังคมมิให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันมากจนเกินไป และเป็นการข่มขู่นายจ้างให้มีความเข็ดหลาบไม่กล้าที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก และเป็นตัวอย่างให้คนทั่วไปเห็นว่า เมื่อกระทำความผิดแล้วจะต้องได้รับโทษเช่นนี้ จะได้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิดขึ้น ฉะนั้นเพื่อให้การลงโทษมีผลตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว จึงต้องจัดวางระดับโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด ให้ผลร้ายที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจากการลงโทษสูงกว่าผลดีที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับจากการกระทำความผิดของตน^๑ เนื่องจากว่าสาเหตุหนึ่งที่มีการใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เกิดจากบทลงโทษไม่เหมาะสม ดังนั้นจึงน่าที่จะแยกประเภทของโทษตามที่นายจ้างฝ่าฝืน ดังเช่นกฎหมายมาตรฐานแรงงานของญี่ปุ่น และ เกาหลีใต้ไม่ควรที่จะนำโทษมารวมไว้ในมาตราเดียวกัน เพราะการฝ่าฝืนบางประเภท เช่น การใช้แรงงานเด็กต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ไม่ควรที่จะให้คณะกรรมการเปรียบเทียบปรับได้ เนื่องจากว่าเด็กเหล่านี้อายุน้อยไม่สามารถที่จะไปเรียกร้องจากนายจ้างได้ กฎหมาย

^๑ อุททิศ แสนโกติก, วัตถุประสงค์ของการลงโทษ, บทบัณฑิตย (๒๕๑๓), หน้า ๒๗๖

จึงควรที่จะให้การคุ้มครอง เป็นกรณีพิเศษเหมือนดังเช่น การกระทำคามผิดฐานอนาจารและข่มขืน กระทำซ้ำเราตามประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งยิ่งกระทำคามผิดกับหญิงที่มีอายุน้อยเท่าไร ก็ต้อง ได้รับโทษมากขึ้นเท่านั้น

อนึ่ง จากการสำรวจความคิดเห็นของเด็ก พบว่ามีเด็กส่วนหนึ่งที่มาทำงาน โดยผ่านนายหน้าจัดหางาน แต่ตามพระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๘ ยังไม่มีบทลงโทษแก่นายหน้าจัดหางาน ในกรณีที่นายหน้ารับเด็กที่มีอายุต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ ส่งไปให้แก่นายจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมกับสถานพาณิชยกรรมและบริการต่าง ๆ และนายหน้า จัดหางานเหล่านี้จะตั้งสำนักงานขึ้นโดยมิได้จดทะเบียน ดังนั้น จึงสมควรที่จะได้บัญญัติกฎหมายเอา โทษแก่นายหน้าจัดหางานหรือสำนักงานจัดหางานในกรณีที่กระทำคามผิด เช่นนี้ด้วย เพื่อ เป็นการ แก้ไขปัญหาเด็กเข้าทำงานก่อนวัยอันสมควรได้อีกทางหนึ่ง

ผู้เขียนเห็นว่าบทลงโทษนายจ้างที่กระทำคามผิดเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กนั้น ควรที่จะกำหนดโทษโดยแยก เป็นประเภทคามผิดและ ระดับโทษที่จะลงแก่นายจ้างผู้กระทำคามผิด โดยจะต้องจัดวางระดับโทษให้ผลร้ายที่นายจ้างจะได้รับจากการลงโทษสูงกว่าผลดีที่นายจ้างจะ ได้ รับจากการกระทำผิดของตน ดังนี้

๑. ถ้านายจ้างฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดในการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุ ไม่ถึง ๑๔ ปี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสองหมื่นบาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

๒. ถ้านายจ้างฝ่าฝืนในการใช้แรงงานเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๔ ปี ขึ้นไปแต่ยังไม่ ถึง ๑๘ ปี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

๓. ถ้านายจ้างฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงาน เวลาที่ห้ามทำงาน หรือวันหยุดพักผ่อนของเด็ก ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสามหมื่นบาท

๔. ถ้าปีตามารดาหรือผู้ปกครอง อนุญาตให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงาน ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน สามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๕. การกระทำความผิดตามข้อ ๓ และ ๔ ให้คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วย อธิบดีกรมแรงงาน อธิบดีกรมตำรวจหรือผู้แทน และอธิบดีกรมอัยการหรือผู้แทน มีอำนาจทำการเปรียบเทียบปรับได้ อนึ่ง ในการที่จะแก้ไขอำนาจของคณะกรรมการเปรียบเทียบปรับและบทลงโทษก็ต้องแก้ไขในประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๑๕

สำหรับอัตราโทษที่กำหนดเอาไว้แตกต่างกันนั้น เพราะเหตุว่านายจ้างมีโอกาสที่จะเอาผิดเอาเปรียบเด็กที่มีอายุไม่ถึง ๑๕ ปี ได้ง่ายกว่า กฎหมายจึงควรที่จะปกป้องคุ้มครองเด็กที่มีอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี ให้มากที่สุด โดยกำหนดอัตราโทษไว้มากกว่า และถ้าความผิดที่นายจ้างกระทำต่อเด็กที่มีอายุไม่ถึง ๑๕ ปี กับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๑๕ ปี ขึ้นไปแต่ยังไม่ถึง ๑๘ ปี นั้น ควรที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาล ไม่ควรที่จะให้คดีระงับลงเพียงการเปรียบเทียบปรับเท่านั้น เพื่อ นายจ้างจะได้ไม่กล้าที่จะใช้แรงงานเด็กโดยผิดกฎหมาย เพราะโทษที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับความเสียหายที่ได้กระทำความผิดลงไป

สำหรับในกรณีที่นายจ้างฝ่าฝืนข้อกำหนดเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงานหรือเวลาที่ห้ามเด็กทำงานกับกรณีที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองอนุญาตให้เด็กมาทำงานตามที่กฎหมายห้ามเอาไว้วันนั้น ควรที่จะให้คณะกรรมการมีอำนาจเปรียบเทียบปรับได้เฉพาะ ๒ กรณีนี้เท่านั้น เพราะการกระทำยังไม่ร้ายแรงเท่ากับ ๒ กรณีแรก และถ้าสำนักจัดหางานหรือนายหน้าจัดหางานกระทำความผิดเกี่ยวกับการจัดหางานให้เด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ควรที่จะบัญญัติโทษเอาไว้ในพระราชบัญญัติจัดหางานและคุ้มครองคนหางาน พ.ศ. ๒๕๒๔ ดังนี้

"ถ้าสำนักจัดหางานหรือนุคคลใดกระทำการโดยรับจัดหางานให้เด็กที่มีอายุต่ำกว่าที่ประกาศกระทรวงมหาดไทยกำหนด หรือจัดหางานให้เด็กทำตามประเภทที่ประกาศกระทรวงมหาดไทยห้ามและส่งเด็กนั้นไปทำงานกับนายจ้าง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ"

ข. บทบัญญัติอื่น ๆ

ประกาศกระทรวงมหาดไทยควรที่จะมีบทบัญญัติดังจะกล่าวต่อไปนี้เพิ่มขึ้นเพื่อการคุ้มครองแรงงานเด็กจะได้เกิดผลดีและมีประสิทธิภาพอันได้แก่

๑. ห้ามมิให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองทำสัญญาจ้างแรงงานแทนเด็กที่รับจ้าง

เนื่องจากการบังคับให้เด็กทำงาน เพราะเด็กต้องมีความเกรงใจ และเคารพต่อบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทั้งที่บางครั้งเด็กก็ไม่ต้องการที่จะทำงาน แต่เมื่อบิดามารดาหรือผู้ปกครองทำสัญญากับนายจ้างและรับเงินไปแล้ว เด็กก็ต้องทำงานชดใช้เงินที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองรับไปจากนายจ้างล่วงหน้า และถ้าสัญญาจ้างแรงงานตกเป็นโมฆะ ค่าจ้างที่นายจ้างจ่ายให้เด็กหรือบิดามารดาหรือผู้ปกครองไปล่วงหน้าก่อนแล้ว นายจ้างไม่สามารถที่จะเรียกคืนได้ เพราะ เป็นการชำระหนี้โดยรู้ว่าคุณไม่มีคุณสมบัติที่จะต้องชำระ^๑

๒. ห้ามมิให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองรับ เงินค่าจ้างแทนเด็กซึ่งรับจ้าง

เพราะจะ เป็นการป้องกันมิให้เด็กต้องมาทำงานก่อนวัยอันสมควรได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครองรับค่าจ้างแทน เด็กแล้วก็ เหมือนกับการทำสัญญาจ้างแรงงานแทนเด็กโดยได้รับค่าจ้างไปด้วย อีกทั้งยังเป็น การตัดปัญหาการที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองรับค่าจ้างแทนเด็กไปเป็นรายปีอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กของประเทศไทยตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น เป็นข้อเสนอแนะที่ เสริมมาตรการทางด้านกฎหมายให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเพื่อเด็กจะได้รับการคุ้มครองไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบ และไม่ให้นายจ้างอาศัยความบกพร่องของกฎหมายเป็นเครื่องมือในการใช้แรงงานเด็กโดยกฎหมายเปิดโอกาสหรือช่องว่างให้ ซึ่งถ้าเมื่อแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมแล้ว นายจ้างอาจจะไม่กล้าเสี่ยงที่จะใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมาย โอกาสที่จะได้รับโทษในอัตราสูงมีมาก ทำให้จำนวนการใช้แรงงานเด็กลดลง^๒ อย่างไรก็ตามแม้ว่าประเทศไทยจะได้แก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็กแล้วก็ตาม แต่ปัญหาการใช้แรงงานเด็กส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากครอบครัวของเด็กมีฐานะยากจน ฉะนั้นถ้าไม่มีการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพแล้ว ก็จะมีการหลีกเลี่ยงกฎหมายอยู่เป็นประจำ เพราะ เด็กส่วนมากก็มีความพอใจที่จะทำงาน แม้ว่าการปฏิบัติของนายจ้างจะไม่ถูกต้อง

^๑ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, มาตรา ๔๐๗

^๒ Lo Sha Kam-Ho, Child Labour in Hongkong, p. ๒

ตามกฎหมายก็ตาม และถ้ามีการตรวจตราโรงงานหรือสถานประกอบการอย่างเข้มงวดแล้ว ปัญหาการใช้แรงงานเด็กจะลดลงแต่จะไปเกิดปัญหาที่ว่าเมื่อเด็กถูกส่งตัวกลับบ้าน เด็กไม่มีงานทำก็จะเป็นการเพิ่มภาระของครอบครัว ทำให้ปัญหานี้ไม่มีที่สิ้นสุด เพราะถ้าแก้ไขปัญหาที่จุดหนึ่งแต่จะไปเกิดปัญหาขึ้นที่อีกจุดหนึ่ง ฉะนั้นถ้าแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้แล้ว ปัญหาการใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายก็จะไม่เกิดขึ้นดังเช่นประเทศญี่ปุ่น

ปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจและสังคม

ปัญหาความยากจนย่อมก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาทางด้านสังคม เช่น เด็กเป็นโรคขาดอาหาร เด็กขาดการศึกษาและการใช้แรงงานเด็กอย่างไม่ถูกต้อง เป็นต้น จากสภาพที่เกิดขึ้นดังกล่าวทำให้เด็กต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของชีวิต โดยเข้ามาใช้แรงงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานพาณิชยกรรมและบริการต่าง ๆ ก่อนวัยอันสมควร โดยที่เด็กไม่มีโอกาสที่จะได้ศึกษาต่อทั้งที่อยู่ในวัยที่จะต้องศึกษาเล่าเรียน และจากการที่ประเทศไทยมีการใช้แรงงานเด็กมาเป็นอันดับ ๓ ของโลก รองลงมาจากแทนซาเนียและโมซัมบิกก็มีผลสืบเนื่องมาจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประสบกับปัญหาความยากจน เด็กจึงต้องมาทำงานเพื่อช่วยเหลือและแบ่งเบาภาระของครอบครัว

จากการสำรวจความคิดเห็นพบว่า เนื่องจากรายได้ของครอบครัวต่ำและสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนมาก ทำให้รายรับ-รายจ่ายในครอบครัวไม่สมดุลย์ จากสภาพความยากจนของประชากรดังกล่าว ทำให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องอนุญาตให้เด็กมาทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานพาณิชยกรรมและบริการต่าง ๆ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของครอบครัวและหารายได้มาจุนเจือครอบครัว แม้ว่าค่าจ้างที่ได้รับจะต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ก็ตามจากการวิจัยพบว่า เด็กได้รับค่าจ้างต่ำกว่าเดือนละ ๑,๕๐๐ บาท ร้อยละ ๕๘

เนื่องจากว่าการแก้ไขปัญหาด้าน เศรษฐกิจจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาอันยาวนานและค่อยเป็นค่อยไป ผู้เขียนเห็นว่าข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจก็คือการสร้างงานให้ประชากรและส่งเสริมการวางแผนครอบครัวให้แพร่หลายเพราะจะเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัวที่ยากจน

ปัญหาการบังคับใช้กฎหมาย

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้มีการใช้แรงงานเด็กกันอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ คือการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งถ้าเจ้าหน้าที่หมั่นตรวจสอบสอดส่องดูแลโรงงานอุตสาหกรรมกับสถานพาณิชยกรรมและบริการต่าง ๆ อยู่เป็นประจำและทั่วถึงแล้ว นายจ้างก็ไม่กล้าที่จะกระทำอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย เด็กก็จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ก็มีส่วนที่จะแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กโดยมิชอบด้วยกฎหมายได้อีกทางหนึ่งด้วย ข้อเสนอแนะในการที่จะให้การบังคับใช้กฎหมาย เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้แก่

ก. เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้มีหน้าที่รับผิดชอบงานทางด้านนี้โดยตรงคือ พนักงานตรวจแรงงาน ซึ่งมีหน้าที่จะให้ความคุ้มครองการใช้แรงงานทุกประเภทให้เป็นไปตามกฎหมาย แต่เนื่องจากอัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับสถานประกอบการ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วจึงทำให้การบังคับใช้กฎหมาย เป็นไปอย่างไม่มีทั่วถึง

จากการสำรวจความคิดเห็นปรากฏว่า เด็กให้คำตอบว่าพนักงานตรวจแรงงานไม่เคยมาตรวจแรงงานตามสถานประกอบการที่เด็กทำงานร้อยละ ๓๒.๕ จากสภาพปัญหาที่อัตราค่าจ้างของเจ้าหน้าที่มีไม่เพียงพอต่อการที่จะตรวจตราสถานประกอบการได้อย่างสม่ำเสมอทำให้นายจ้างฉวยโอกาสหลีกเลี่ยงไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ดังนั้น ข้อเสนอแนะก็คือการเพิ่มอัตราค่าจ้างของพนักงานตรวจแรงงานให้เพียงพอ และเป็นไปตามอัตราส่วนหรือใกล้เคียงของมาตรฐานสากล เพื่อพนักงานตรวจแรงงานจะได้คุ้มครองโรงงานได้อย่างทั่วถึง และเด็กก็จะได้รับการคุ้มครองให้สมบูรณ์ตามกฎหมายมากยิ่งขึ้น

ข. เนื่องจากว่าพนักงานตรวจแรงงานไม่มีอำนาจเท่าที่ควร เช่น เมื่อพบการฝ่าฝืนกฎหมายของนายจ้างแล้ว พนักงานตรวจแรงงานไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ทันที เพราะต้องมีการออกคำเตือนเสียก่อน และในกรณีที่ไม่มีการเปรียบเทียบปรับก็ต้องส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินคดีกับนายจ้าง ดังนั้นควรที่จะให้พนักงานตรวจแรงงานมีอำนาจสมบูรณ์และเด็ดขาดในการดำเนินการตามกฎหมายต่อนายจ้างที่ฝ่าฝืนได้ทันที โดยไม่ต้องอาศัยหน่วยงานอื่น เช่น ให้มีอำนาจจับกุมผู้ฝ่าฝืนได้เอง ไม่ต้องขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและการดำเนินคดีหรือการเปรียบเทียบปรับควรจะรวดเร็วกว่าที่เป็นอยู่ในเวลานี้

ค. ถ้ากรมตำรวจจะมีนโยบายที่จะร่วมกับส่วนราชการอื่น ๆ ทำการขจัดปัญหาการใช้แรงงานเด็กให้หมดสิ้นไปแล้ว กรมตำรวจก็สามารถที่จะส่งการให้เจ้าหน้าที่ตำรวจคอยสอดส่องดูแลตามสถานประกอบการต่าง ๆ เพื่อจับกุมนายจ้างที่กระทำผิดกฎหมายอาญามาดำเนินคดีได้ และเป็น การแก้ไขปัญหาลูกเข้ามทำงานก่อนวัยอันสมควรได้อีกทางหนึ่ง เพราะ เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนิน

การตามกฎหมายอย่างเข้มงวดแล้ว นายจ้างก็ไม่กล้าที่จะจ้างเด็กทำงานอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย

ง. ถ้านายจ้างไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไป โดยปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัดและให้ความร่วมมือในการที่จะไม่ใช้แรงงานเด็กโดยผิดกฎหมาย การใช้แรงงานเด็กในลักษณะที่ขูดรีดก็จะไม่เกิดขึ้น แต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนายจ้างพยายามที่จะทำการใช้แรงงานเด็กโดยหลีกเลี่ยงกฎหมาย เพราะเด็กสามารถปกครองได้ง่าย ค่าจ้างที่ให้แก่อะไรก็ตามที่ต่ำกว่าอัตราขั้นต่ำที่กฎหมายระบุเอาไว้ เนื่องจากว่าเด็กตกอยู่ในสภาพที่ต้องทำงาน เพื่อเอารายได้มาเลี้ยงครอบครัวและตัวเอง ถ้าเด็กเปิดเผยความจริงหรือต่อรองเงื่อนไขในการทำงานกับนายจ้างก็อาจจะทำให้นายจ้างไม่จ้างเด็กทำงานต่อไป ดังนั้นถ้านายจ้างตระหนักและปฏิบัติตามกฎหมายเป็นอย่างดีโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม งดเว้นการจ้างแรงงานเด็กที่ผิดกฎหมายแล้ว ปัญหาเกี่ยวกับการใช้แรงงานเด็กในลักษณะเอารัดเอาเปรียบและมีขอบด้วยกฎหมายก็จะไม่เกิดขึ้น

ปัญหาทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

มาตรการเกี่ยวกับการจัดระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาบางส่วนช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กได้อีกทางหนึ่ง โดยรัฐจัดการศึกษาประเภทให้เปล่า เพื่อให้เด็กมีโอกาสศึกษาต่อเนื่องทัดเทียมกันทั่วประเทศ เนื่องจากว่าในสภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เด็กที่มีครอบครัวอยู่ในฐานะร่ำรวยหรือปานกลางเท่านั้น ที่จะมีโอกาสศึกษาต่อ แต่เด็กที่มาจากครอบครัวที่ยากจนซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีโอกาสที่จะศึกษาต่อ ทำให้ต้องมาทำงานตั้งแต่ยังเด็ก ทั้งที่อยู่ในวัยที่ควรจะได้ศึกษาเล่าเรียน รัฐในฐานะที่จะต้องให้บริการแก่ประชาชน จะต้องนำบริการทางการศึกษาไปให้แก่ประชากรส่วนใหญ่ที่อยู่ตามชนบททั่วประเทศ ไม่ใช่ให้ประชากรเหล่านั้นเดินทางไปเรียนที่สถานศึกษาเล่าเรียนเอาเอง และประการที่สำคัญก็คือ ความล้มเหลวของระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในชนบท เพราะระบบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในปัจจุบันไม่ได้มุ่งที่จะสนองตอบความต้องการทางสังคมและเศรษฐกิจในท้องถิ่นที่เด็กเหล่านี้อาศัยอยู่ ความรู้ที่เด็กได้รับแทบจะไม่ใช่ประโยชน์ต่อเด็กที่จะต้องออกจากโรงเรียน เพื่อมาช่วยบิดามารดาทำนา นับว่าเป็นการลงทุนทางการศึกษาที่สูญเปล่านั้นมาก กล่าวโดยสรุปก็คือประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม แต่ระบบการศึกษายังไม่ได้ถูกกำหนดขึ้นเพื่อสนองตอบหรือสอดคล้องกับอาชีพหลักของประชากรแต่อย่างใด ดังนั้นจึงควรที่จะได้ดำเนินการดังต่อไปนี้คือ

ก. เร่งการขยายการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วทั้งประเทศ เพื่อเด็กจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนทัดเทียมกัน

ข. กวดขันข้อยกเว้นของการศึกษาภาคบังคับ โดยพยายามไม่ให้มีการยกเว้นเลยหรือยกเว้นน้อยที่สุด เฉพาะเด็กพิการมาก ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดบางประการที่ทำให้ต้องมีการยกเว้นในพระราชบัญญัติประถมศึกษาได้หมดสิ้นไปมากแล้ว เช่น การกระจายโรงเรียนไปในท้องถิ่นชนบทมากขึ้นและการปรับปรุงสภาพการคมนาคมดีขึ้น เป็นต้น

ค. สร้างสิ่งจูงใจให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการศึกษาของบุตรธิดามากขึ้น เช่น ให้เด็กสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลได้ทั้งหมด และนอกจากเด็กจะไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียนและค่าหนังสือเรียนในระดับประถมศึกษาแล้วควรที่จะมีบริการให้ความช่วยเหลือทางด้านวัสดุอุปกรณ์การศึกษา เครื่องแบบนักเรียนและทุนการศึกษา เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองที่ยากจน

ง. หลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและจุดมุ่งหมายไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน จึงควรที่จะกำหนดหลักสูตรการศึกษาภาคบังคับ เน้นหนักไปทางเกษตรกรรม เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของเด็ก เพื่อว่าเด็กที่สำเร็จการศึกษาแล้วจะได้ใช้ความรู้ที่ได้เรียนมาให้เป็นประโยชน์ อนึ่ง ควรที่จะให้มีการสอนกฎหมายเบื้องต้นแก่เด็กด้วย เช่น กฎหมายคุ้มครองแรงงานเด็ก เพื่อเด็กจะได้ทราบสิทธิของตนที่มีอยู่ตามกฎหมายในกรณีที่เด็กมาทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานพาณิชยกรรมและบริการต่าง ๆ เนื่องจากว่าจากการสำรวจความคิดเห็นพบว่า เด็กไม่ค่อยรู้สิทธิของตนที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายถึงร้อยละ ๗๔.๕ ทำให้นายจ้างสามารถที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ได้ตามอำเภอใจทั้งที่เป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมาย

จ. ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไปจนให้เด็กได้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรัฐอุดหนุนการศึกษาแบบประเภทให้เปล่าจนกว่าเด็กจะจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะปัญหาการใช้แรงงานเด็กมีความสัมพันธ์กับระบบการศึกษาอย่างใกล้ชิด ถ้าเด็กได้มีโอกาสศึกษาต่อแล้ว เด็กก็ไม่ต้องออกมาทำงานก่อนวัยอันสมควร และจากการวิจัยพบว่าเด็กที่ทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมกับสถานพาณิชยกรรมและบริการมีความต้องการที่จะศึกษาต่อร้อยละ ๓๔

ฉ. การให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อให้บุคคลที่ไม่สามารถเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนหรือไม่มีโอกาสศึกษาต่อได้รับการศึกษานอกระบบ เป็นการทดแทนเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตและสามารถที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้ การศึกษาประเภทนี้ให้เปล่าไม่จำกัดทั้งเพศและวัย การเรียนอาจเกิดขึ้นทั้งในสถาบัน เช่น ตามโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ วัด หรือโรงเรียนสอนวิชาชีพพิเศษ หรือนอกรูปแบบสถาบัน เช่น การศึกษาจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น เนื้อหา สาระของการเรียนการสอนมีทั้งความรู้ที่จำเป็นในการเพิ่มทักษะการประกอบอาชีพของแต่ละท้องถิ่น การจัดการศึกษาและฝึกฝนอาชีพนอกระบบโรงเรียนควรที่จะมุ่งในกลุ่มเป้าหมาย ๒ กลุ่มเพื่อป้องกันมิให้เด็กต้องมาทำงานในเมืองหลวงอันจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ กล่าวคือ^๑

๑. การฝึกอาชีพสำหรับเด็กในชนบท เพื่อให้เด็กที่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อได้ฝึกวิชาชีพ โดยอาจจะจัดหลักสูตรฝึกอบรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งไม่จำเป็นต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก เพราะสามารถดำเนินการโดยหน่วยราชการที่รับผิดชอบงานด้านการฝึกอาชีพในชนบทอยู่แล้ว เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และโรงเรียนเกษตรกรรมตามต่างจังหวัด เป็นต้น การส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมสำหรับเด็กในชนบท เป็นวิธีการหนึ่งที่ป้องกันมิให้เด็กอพยพเข้ามาทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือสถานพาณิชย์กรรมและบริการต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมหลายประการ การฝึกอาชีพสำหรับเด็กที่ควรส่งเสริมอีกประเภทหนึ่งคือ การฝึกให้เด็กสามารถประกอบอุตสาหกรรมในครัวเรือน (Cottage industry) ซึ่งเป็นแนวทางที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ โดยมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมและกรมการพัฒนาชุมชน มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการ อุตสาหกรรมในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นงานฝีมือ เหมาะสำหรับเด็กที่จะฝึกหัดทำ เพราะไม่ต้องออกกำลังกายมากเกินไป และทำให้มีรายได้และมีมือที่สามารถยึดถือเป็นอาชีพได้ต่อไป การช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐควรจะมีการจัดสวัสดิวิธีการผลิตการ

^๑ รายงานพิเศษ, แรงงานเด็กวันนี้, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๐ เมษายน ๒๕๒๗),

ออกแบบและการตลาด โดยรัฐควรที่จะชักชวนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอาชีพสำหรับเด็กในชนบทด้วย ดังนั้น เมื่อเด็กในชนบทมีโอกาสที่จะหารายได้ในท้องถิ่นของตนเอง ก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมาทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานพาณิชยกรรมและบริการ

๒. การฝึกอาชีพสำหรับเด็กที่ต้องทำงานในภาคอุตสาหกรรม โดยจัดการฝึกอาชีพสำหรับเด็กที่สำเร็จการศึกษาแล้ว แต่ไม่ได้ศึกษาต่อหรือเด็กที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยที่ประสงค์จะทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมหรือสถานพาณิชยกรรมและบริการ เพื่อเตรียมตัวเข้าทำงานตามสถานประกอบการ ประเภทต่าง ๆ เช่น ญี่ปุ่น ฟิลิปปินส์ เกาหลีใต้ อินเดียและฮ่องกง เป็นต้น ก็นิยมใช้ระบบนี้เพื่อเด็กจะได้ไม่เป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือในอนาคต อนึ่ง จากการวิจัยพบว่า เด็กที่มีความต้องการที่จะเพิ่มพูนความรู้ทางด้านการศึกษาหรืออาชีพร้อยละ ๕๖

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการใช้แรงงานเด็กดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จำเป็นที่จะต้องใช้ระยะเวลาในการที่จะแก้ไขปัญหา ดังนั้นจึงสมควรที่จะกำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาเอาไว้ ๒ ระยะ คือ

๑. การแก้ไขปัญหาระยะสั้น

๑.๑ การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและวิธีการคุ้มครองแรงงานเด็กให้มีประสิทธิภาพ เช่น การกำหนดอายุขั้นต่ำให้สูงขึ้น ระยะเวลาการทำงาน ประเภทของงานที่ห้ามเด็กทำและบทลงโทษ เป็นต้น เพื่อเด็กจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายดียิ่งขึ้น

๑.๒ จัดสวัสดิการให้แก่เด็กที่มาใช้แรงงาน เช่น ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่เด็กเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ จัดสหนาการ ตรวจสอบสุขภาพ ตลอดจนจัดการฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานเด็กให้ดีขึ้น โดยให้กรมแรงงานและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบ และทำการชักชวนให้องค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วย เช่น ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็กมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็กและมูลนิธิเด็ก เป็นต้น อนึ่ง ในการจัดสวัสดิการแก่คนงานเด็กนี้ ญี่ปุ่นได้ให้ความคุ้มครองแก่คนงานเยาวชนโดยบัญญัติเป็นกฎหมายเอาไว้ในกฎหมายว่าด้วยการจัดสวัสดิการการทำงานแก่เยาวชน ค.ศ. ๑๙๗๔ (Working Youth Welfare Law ๑๙๗๔) โดยมี

วัตถุประสงค์ที่จะกำหนดมาตรการเกี่ยวกับสวัสดิการแรงงานเยาวชนอย่างมีระบบ โดยรัฐและองค์กรท้องถิ่นมีหน้าที่ที่จะต้องจัดสวัสดิการให้แก่คนงานเยาวชน^๑ หน่วยงานที่รับผิดชอบคือกระทรวงแรงงานที่มีหน้าที่กำหนดนโยบายต่าง ๆ สำหรับมาตรการเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการแก่คนงานเยาวชน สำหรับองค์กรส่วนท้องถิ่นจะต้องจัดตั้งศูนย์สวัสดิการแก่คนงานเยาวชน โดยศูนย์ต่าง ๆ เหล่านี้มีหน้าที่จัดสวัสดิการแก่คนงานเยาวชน ตลอดทั้งให้คำปรึกษาแนะแนวทางและจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ขึ้น^๒ ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน^๓

๑.๓ การกระจายการศึกษาภาคบังคับ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสศึกษาจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ และกำหนดหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อให้เด็กที่สำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว แต่ไม่มีโอกาสศึกษาต่อได้ ใช้ความรู้ที่เรียนมาไปใช้ให้เกิดประโยชน์

๑.๔ จัดให้มีการศึกษาและการฝึกอาชีพนอกระบบโรงเรียน การศึกษาประเภทนี้ย่อมช่วยให้แรงงานกลายเป็นแรงงานที่มีฝีมือ เพราะได้รับการถ่ายทอดความรู้ ทำให้ผลผลิตที่ได้มีปริมาณและคุณภาพมากกว่า อีกทั้งยังเป็นการลดจำนวนเด็กที่ต้องเข้ามาทำงานในเมืองหลวงอันก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ลงอีกด้วย

๑.๕ ตรวจตราและดำเนินคดีกับโรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายอย่างจริงจัง และโรงงานประเภทนี้ส่วนมากจะเป็นกิจการขนาดเล็กซึ่งมีการใช้แรงงานเด็กโดยผิดกฎหมายเป็นประจำ

๑.๖ การเพิ่มอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ตรวจแรงงาน เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

^๑Working Youth Welfare Law, Article ๔

^๒Ibid., Article ๑๕ (๒)

^๓Ibid., Article ๑๕ (๓)

๑.๗ ควบคุมสำนักจัดหางาน เอกชนที่ไม่ได้จดทะเบียน เพื่อป้องกันมิให้นายหน้าหลอกลวง เด็กไปทำงานตามสถานประกอบการ และควรที่จะกำหนดบทลงโทษแก่นายหน้าจัดหางาน เอาไว้โดยชัดแจ้ง

๑.๘ เผยแพร่ข่าวสารข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการที่เด็กไปรับจ้างในเมืองแก่ชาวชนบทให้ทราบ เพื่อให้เด็กและผู้ปกครองได้รู้ถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับเด็กที่ไปทำงานในเมือง ตลอดจนได้รู้ถึงสิทธิตามกฎหมายที่ถูกจ้างพึงมีพึงได้ พร้อมทั้งแนะนำให้รู้จักหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อที่จะให้ความช่วยเหลือได้เมื่อเกิดปัญหา

๒. แก้ไขปัญหาระยะยาว

๒.๑ แก้ไขปัญหาความยากจนในชนบทด้วยการกระจายรายได้และจัดสรรทรัพยากรอย่าง เป็นธรรมส่งเสริมให้มีการทำในชนบทพร้อมกับการนำ เสนอวิธีใหม่ ๆ ในการปรับปรุงผลผลิต

๒.๒ ขยายการศึกษาภาคบังคับออกไป จนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นให้ทั่วถึงกันทั้ง ประเทศ โดยรัฐเป็นฝ่ายออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาสำหรับเด็กที่มีฐานะยากจน

๒.๓ ส่งเสริมการวางแผนครอบครัวให้แพร่หลายในกลุ่มคนที่มีรายได้ น้อย เพื่อลดภาระทางด้านรายจ่ายของครอบครัวลง

จากแนวทางการแก้ไขปัญหาระยะยาวที่ใช้แรงงาน เด็กที่ได้วาง เอาไว้ข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจนั้น ได้เน้นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ประชาชนในชนบท จากสภาพปัญหาที่เผชิญอยู่จริง หากสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย อาจจะทำให้คุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น และคาดว่าจะสามารถช่วยลดปัญหาการใช้แรงงาน เด็กลงได้ อย่างไรก็ตามการพัฒนาจะต้องดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง และเมื่อถึงจุดที่สภาพความเป็นอยู่และมาตรฐานการครองชีพของประชาชนในชนบทดีขึ้นแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นที่ประชาชนในชนบท จะอพยพไปประกอบอาชีพใน เมืองอันก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น สภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ สำหรับปัญหาทางด้านกฎหมายนั้น เห็นควรที่จะกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำในการคุ้มครองแรงงาน เด็กให้สูงขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหานี้ได้อีกทางหนึ่ง ไม่ใช่แก้ปัญหาคความยากจนให้หมดสิ้นไปเสียก่อน แล้วจึงจะแก้ไขกฎหมาย อย่างน้อยที่สุดก็ให้ประชาชนได้เห็นว่ารัฐมีความสนใจ เกี่ยวกับปัญหานี้และมีเจตจำนงอันแน่วแน่ที่จะขจัดปัญหานี้ให้หมดไป ไม่ใช่ปล่อยให้ปัญหาทับถมกันอยู่เรื่อยไปโดยไม่สนใจที่จะดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองแรงงาน เด็กให้ดียิ่งขึ้น